

**Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru,
Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae”,
Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași**

HERMENEUTICA REVELAȚIEI ÎN PERSPECTIVA VIZIUNII CONSTANTINIENE. PERSPECTIVE MISIONARE

Abstract: *This presentation focuses on the topic of the faith of the first Christian Emperor, Constantin the Great, a consequence of his direct challenge through the holy vision of the Cross and his conversion to the Church of our Lord Jesus Christ.*

The event is interpreted in the light of his life as described by Eusebios and some modern theological visions on the problem of miracle and divine vision.

The event is real and it must be understood in the logic of God's Revelation and human faith in order to evangelise the world and to extend the Christ's Church as a sign and a symbol of the Kingdom of God to come, fully in the eternal and heavenly life.

Keywords: *Church, conversion, cross, faith, hermeneutic, love, freedom, miracle, revelation, vision.*

Sfântul Constantin cel Mare, cu viața sa politică și experiențele sale spirituale și eclesiale, invită la reflecții realiste, critice și constructive, plecând de la textele vechi, trecute prin spiritul hermeneutic teologic al vremii noastre. În cele ce urmează ne vom referi la impactul pe care l-a avut asupra sa experiența sublimă a vederii crucii lui Hristos, care dincolo de orice capitol de istorie clasică în care ni se prezintă generic capitolul intitulat șablonard *politica religioasă* a lui Constantin cel Mare, înseamnă mult mai mult în perspectivă teologică și eclesială. Studiul de față va aborda problema nu din perspectiva raționalității istorice, ci a celei teologice, spirituale, eclesiale, a adevărului vieții și mântuirii în Hristos. Interogația asupra evenimentului minunat al vederii Crucii despre care relatează documentele istorice nu pleacă în

primul rând de la acestea, ci de la faptul în sine, fundamentat pe logica Revelației, a minunii, a viziunii prin semne prin care infinitul, absolutul divin, substanțial și personal în perspectiva teologiei creștine se actualizează atunci când Dumnezeu după sfatul Său trinitar, atotînțelept se autodăruiește, se autocomunică, se autoevidențiază omului pentru a reconfirma postpascal, prin Duhul lui Hristos în istoria creștină ca Biserică, opera Sa creatoare, providențiatoare, mântuitoare și judecătorească față de om și lume, spre convertire la adevărul divin. De aceea, perspectiva de abordare a celor ce urmează trebuie înțeleasă teologic, biblico-kerigmatic, apologetico-misionar și spiritual-existențial și, mai puțin, istoric în sensul analizei critice a documentelor ce o reduce, uneori, la historicism chiar în teologie. Abordarea este una biblică, eclesială în sensul hermeneuticii realiste și tipologice a Ortodoxiei ce poate fi înțeleasă ca mai multă viață în Dumnezeu, făgăduită de Hristos ucenicilor Săi (Ioan 10, 10) sau, așa cum anunța în cuvântul său la Cincizecime Apostolul Petru: „*Iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiicele voastre vor proroci și cei mai tineri ai voștri vor vedea vedenii și bătrânii voștri vise vor visa*” (Fapte 2, 17). Chiar dacă experiența creștină este foarte reticentă, pe baza textelor receptate ca Tradiție eclesială în a admite o inflație de viziuni, ceea ce este absolut corect și necesar, ea insistând pe vederea lui Dumnezeu într-o nevedere și pe apofatismul teologic întemeiat pe smerenia și nevrednicia omului în fața lui Dumnezeu dată de statutul ontologic uman de creatură limitată și supusă păcatului, totuși în perspectivă de cunoaștere teologică e necesară și o înțelegere a unor astfel de minuni despre care se relatează în viețile unor sfinți, spre încredințarea de posibilitatea, credibilitatea și realitatea minunii. Vom aduce și argumente în acest sens inclusiv din opera părintelui Dumitru Stăniloae.

**1. Vederea Sfintei Cruci în viața unor creștini
convertiți de Hristos, între obiectivitatea Revelației divine
și subiectivitatea convertirii la credința Bisericii**

Vederea lui Hristos este o experiență reală, istorică deoarece kerygma evanghelică, enunțul esențial și programatic pentru creștini

al mântuirii prin Hristos cel înviat este foarte clar exprimat de către Sfântul Ioan Evanghelistul; „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1, 14). Sfântul Ioan reiterează ideea în prima sa epistolă; „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții aceea vă vestim” (I Ioan 1, 1). Tot așa, narativul biblic nou-testamentar abundă prin locurile ce evidențiază faptul vederii, cunoașterii și iubirii dintre Dumnezeu și om, la începutul Bisericii prin Sfinții Apostoli, în a asocia vederea lui Dumnezeu și cunoașterea Sa cu vederea lui Hristos. În acest sens părintele Dumitru Stăniloae afirmă într-o realistă notă de istoricitate a Revelației și de pozitivism teologic¹ – dacă este unul filosofic așa cum afirma L. Wittgenstein, de ce n-ar fi și unul teologic? – că „Apostolii au o însemnătate identică cu a profeților, întrucât ei au fost oamenii care nu prin mijlocirea unor semeni anteriori au aflat despre Dumnezeu, ci au stat direct în fața Lui și au primit nemijlocit de la El această certitudine și comunicările ce aveau să ni le transmită. Spre deosebire de profeți însă, ei au experiat pe Dumnezeu nu în transcendența supraistorică, ci într-un om istoric în care ei L-au cunoscut pe Dumnezeu coborât în apropiere desăvârșită de lume dând o Revelație mult mai deplină. Apostolii sunt acei oameni care în prezența unui om pe care L-au întâlnit au făcut experiența că El e Dumnezeu cel întrupat. Ei au întâlnit un om cum nu s-a mai întâlnit în toată istoria care a creat în ei certitudinea că este Dumnezeu”². Hristos i-a și încredințat prin cuvintele, minunile și viața Sa că este Dumnezeu adevărat, Mesia cel așteptat de toți oamenii care aspirau la cunoașterea reală și deplină a lui Dumnezeu pe cât este dat aceasta omului din lume, pentru mântuire. Din condiția istorică de viață, spre moarte, Hristos prin Învierea Sa ne dăruiește viață veșnică, fapt ce a determinat, post-pascal, în credința apostolilor și ucenicilor, după primirea Duhului Sfânt, atitudinea lor unică misionară și mărturisitor-martirică de neclintit,

1. Avery Dulles, *A History of the Christian Apologetics*, Ignatius Press, San Francisco, 2005, p. 242.

2. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 47-48.

datorită certitudinii și conținutului acesteia, în fața a orice încercare mundană potrivnică, cu conștiința deplină a învierii și vieții veșnice. În Hristos, care i-a încredințat că „*aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis*” (Ioan 17, 3), ucenicii Săi au văzut și văd până astăzi și vor vedea întotdeauna „realitatea de temelie, realitatea ultimă”³ în actul de credință ca adeziune a omului cu toată ființa sa, cu capacitățile ei intelective, experiențiale și voliționale la adevărul divin prezent personal, comunional, în veșnica energie divină necreată, ontologic, dar și în cuvintele credinței biblico-dogmatice ca adevăr propozițional, în sensul receptării și mărturisirii credinței așa cum a fost ea formulată și propovăduită de Biserică de la început până astăzi. Actul de credință, așa cum afirmă părintele Stăniloae, este „experiența și certitudinea realității divine, ca ceva dincolo de eul propriu și de lumea imanentă” și „nu poate fi produsă nici de subiectul propriu, nici de lumea imanentă a naturii sau a persoanelor istorice”⁴.

Dar Hristos intervine minunat și în ordinea mundană, eclesială, post-pascal, începând cu Sfântul Pavel, apoi cu primul martir și martor din Biserică al slavei divine a lui Hristos înălțat de-a dreapta Tatălui, Sfântul Ștefan. Narativul aghiografic eclesial, viețile sfinților, confirmă faptul real al venirii lui Hristos la cei pe care îi consideră El vrednici de chemare mărturisitoare sublimă pentru credința creștină. În acest sens trebuie să înțelegem că Hristos a venit direct și în viața Sfântului

3. *Ibidem*, p. 48.

4. *Ibidem*. Referitor la această împărțire între credință propozițională, prin descriere a realității, de factură filosofică mai ales și de sorginte platonice, și credință-cunoaștere ca o prezență reală, copleșitoare, simțită, intuitivă, directă prin vedere spirituală pentru suflet și conștiință, la care se adaugă și modul de a mărturisi practic, cultic, prin ritual, credința care este o realitate epistemologică a persoanei, a eului, dar și a comunității în care aceasta este încadrată prin Tradiție eclesială, fiind un adevăr cognitiv real și justificat a se vedea și J. P. Moreland, William Lane Craig, *Philosophical Foundations for a Christian Worldview*, IVP Academic, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, p. 71-89. Hans Waldenfels, *Manuel de Théologie Fondamentale*, Cerf, Paris, 1990, p. 735-736, afirmă clar și evident primatul Împărăției lui Dumnezeu pentru a înțelege răspunsul omului la inițiativa divină a chemării, ceea ce este valabil și pentru chemarea împăratului Constantin cel Mare de o manieră directă la Hristos spre a se pune și în slujirea, specifică funcției sale, Bisericii.

Constantin, de altfel născut și crescut în familie creștină, mai ales prin mama sa, împărăteasa Elena, atunci când a văzut crucea pe cer. Biserica, ce reface în istorie drumul Crucii urcând spiritual spre Golgota ca instituție divino-umană, dar și cu fiecare fiu dreptcredincios al ei în parte, a perceput ca o chemare la apostolat acest eveniment din viața împăratului, dar și a creștinilor ce puteau să-și mărturisească liber credința lor unică și singura adevărată pe tot întinsul imperiului. Totodată este arătată și calea pe care autoritatea statală, prin atitudinea față de creștini, trebuia să o adopte față de Hristos și Biserica Sa. Ca odinioară, când Sfântul Pavel era chemat să evanghelizeze în pământ european, „*treci în Macedonia și ne ajută!*” (Fapte 16, 9) cu cultura clasică și politica romană ce conferea zonei un statut de globalizare culturală și civică, și acum Hristos se oferă pe Sine, spre cunoaștere și iubire, spre a se conduce oficial și lumea greco-romană, prin decizie imperială, după Legea lui Hristos. Vederea Crucii înseamnă, teologic, vederea reală pentru Constantin a semnului Fiului Omului, după cum pentru creștini, în actul de credință acest fapt minunat înseamnă vedere întru nevedere a lui Hristos-Dumnezeu, în sens apofatic, așa cum primitorul Legii Vechi, Moise, pe Sinai nu a văzut fața lui Dumnezeu cea inaccesibilă și incomprehensibilă în categorii de gândire, experiență și acțiune umană, față ce nici nu poate fi văzută în totalitatea strălucirii Dumnezeirii Sale. În vederea Crucii înțelegem un act de pogorământ divin pentru ca în acest act revelațional pentru ordinea politică, persecutoare oficială a creștinismului până la Constantin cel Mare, aceasta, după schimbarea minții de la cele lumești la cele dumnezeiești, să dea libertate Bisericii să ființeze în ceea ce paradoxal se numea *pax romana*. Până la Constantin cel Mare această pace nu era deplină, ba uneori izbucnea în persecuție cruntă la adresa Bisericii din lume, dar a oferit, paradoxal, Bisericii cerești mulțime de sfinți pentru pacea veșnică a comuniunii iubitoare a lui Dumnezeu, sângele creștinilor udând roditor răsadul creștinismului. Cu Constantin cel Mare are loc schimbarea, chiar dacă una incipientă, ce se va definitiva, cu toate convulsiile ulterioare, în Imperiul creștin, începând cu Teodosie. De aceea, Sfântul Constantin este considerat și cinstit ca Apostolii, pentru că a fost chemat așa cum glăsuiește poezia liturgică ca și Sfântul Apostol Pavel: „Chipul Crucii Tale pe cer văzându-l și ca

Pavel chemarea nu de la oameni luând, cel între împărați apostolul Tău Doamne, împărăteasca cetate în mâinile Tale o a pus..." (troparul sfântului, glas 8, din 21 mai). Vederea semnului Sfintei Cruci nu este ceva nou în istoria Bisericii și în narativul aghiografic. Este impresionantă minunea vederii Sfintei Cruci de către Sfântul Eustațiu, conducător de oști roman din timpul lui Traian care, pentru bunătatea sufletului său și actele sale de milostenie, a fost chemat de Hristos în timpul unei partide de vânătoare când i s-a arătat semnul Sfintei Cruci între coarnele cerbului și a auzit și vocea Mântuitorului Hristos care i-a spus: „M-am arătat ție... ca să te vânez întru cunoștința Mea și să te unesc cu credincioșii robii Mei...“⁵. Structura textului amintește de chemarea Sfântului Pavel de pe calea spre Damasc, ceea ce confirmă dimensiunea minunată, auditivă și vizuală⁶, a Revelației divine, a interpelării divine directe ce amintește de Revelația biblică cu finalitate cognitivă și experiențială pentru om. Mai este de amintit și arătarea semnului Sfintei Cruci la Ierusalim, minune de care se face amintire în ziua de 7 mai a calendarului ortodox, în contextul istoric tensionat al recrudescenței arianismului după moartea lui Constantin cel Mare și a preluării conducerii imperiului de către fiul său Constanțiu⁷. Minunea arătării Sfintei Cruci este o constantă teologico-ecclesială ce trebuie interpretată în perspectiva personalistă a comuniunii lui Hristos cu omul pe care îl dorește mărturisitor entuziast și convins al adevărului său mântuitor, ca viață veșnică și far călăuzitor în parcursul, în pelerinajul din condiția istorică a Bisericii spre Împărăția lui Dumnezeu cea cerească. Se relatează și alte viziuni ale Crucii, care este arma Bisericii

5. *Viețile Sfinților pe luna septembrie, ziua a douăzecea*, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2005, p. 252.

6. Heinrich Fries, *Fundamental-Theologie*, Verlag Styria, Graz, Wien, Köln, 1985, p. 75; Fernando Ocariz, Arturo Blanco, *Fundamental Theology*, Midwest Theological Forum, Woodbridge, Illinois, 2009; Francis Schüssler Fiorenza, *Foundational Theology, Jesus and the Church*, Crossroad, New York, 1984, p. 146, afirmă cu temei că înțelegerea creștinismului este legată de înțelegerea lui Hristos și, de aceea, a vedea semnul Crucii înseamnă chemare la a cunoaște și iubi pe Hristos și Biserica Sa, ceea ce este aplicabil și în cazul lui Constantin cel Mare; Pr. Gheorghe Petraru, *Teologie fundamentală și misionară. Ecumenism*, Editura Performantica, Iași, 2006, p. 24.

7. *Viețile Sfinților pe luna mai, ziua a șaptea*, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2005, p. 136-137.

în misiunea ei pentru a face din lume Împărăția lui Dumnezeu ce se va instaura deplin în veacul ce va veni, începând chiar din condiția noastră istorică, eclesială.

Întrebarea firească ce s-ar pune, și retoric, și teologic, este: ce vrea Dumnezeu prin această ofertă de vedere supranaturală de la, în cazul nostru, împăratul Constantin cel Mare? Dacă ne referim la triada conducătoare din civilizația umană veche, în general, și cea indo-europeană în special, constatăm că aceasta, după afirmațiile istoricului religiilor George Dumézil⁸, era constituită din rege, ce își aroga și atribute divine, considerându-se zeul propriu-zis, ce în perspectiva a ceea ce se numește personalitate corporativă îi cuprindea în sine și pe supușii săi ce asigurau prin munca lor prosperitatea împărăției, pe ostaș și pe preot. Dacă e permisă o astfel de interpretare, putem considera că preotul a fost convertit la Hristos în actul dramatic al mântuirii obiective a lumii prin jertfa lui Hristos pe Golgota prin Apostolii participanți la evenimentul major al istoriei omenirii, ostașii au fost convertiți prin martirajul mucenicilor militari, Sfinții Eustațiu, Gheorghe, Dimitrie, Teodor, Procopie, Nestor și ceilalți despre care ne vorbește istoria Bisericii și sunt înfățișați și în iconografie. În cele din urmă, Hristos trimite semnul mântuirii și iubirii Sale jertfelnice împăratului. Este un parcurs, o perspectivă inversă, dar simetrică, iar prin acest semn El îi arată ceea ce creștinii afirmă atunci când erau obligați să aducă sacrificii publice împăratului roman, anume că toată puterea este a lui Hristos, după însăși profeția și afirmația Împăratului veșnic (Matei, 28, 19). Dacă încadrăm acest eveniment minunat în ceea ce este numit generic în Tradiția și în teologia creștină drept „dispoziție divină”⁹, atunci putem afirma că Dumnezeu în bunățatea Sa a considerat că trecuse vremea martirilor care cu sângele lor au udat solul Bisericii și, de aceea, intervenea direct la împăratul

8. Georges Dumézil, *Mit și epopee*, traducere de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Slușanschi, Editura Științifică, București, 1993, p. 15.

9. Pr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și prozelitism*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p. 18. Despre „dispoziții” divine amintește Sfântul Irineu de Lyon care considera că Dumnezeu acționează într-un anumit timp după voința Sa divină pentru a împlini o lucrare a Sa într-un anumit context, prin „iconomii diverse și lucrări multiforme”; *Adversus haereses*, IV, 28, 2. P.G. 7, col. 1.062.

Constantin pentru a-l pune în starea de reflecție referitor la atitudinea imperială față de creștini și a-l face să le acorde libertatea de manifestare publică, ceea ce tocmai comemorăm în acest an, respectiv Edictul de la Mediolanum din 313, prilej de a medita la Providența divină reală și activă permanent în cosmos, lumea oamenilor și istorie, inclusiv în vremea noastră de așa-zisă secularizare, dar de fapt refuz rafinat și insinuant al lui Hristos, în fapt lepădare de Acesta. Pentru a înțelege realist evenimentul minunat al chemării Împăratului Constantin la Hristos, în mod direct prin vederea chipului crucii în dreptul soarelui la amiază cu înscrisul *In hoc signo vinces*, urmat de visul profetic din noaptea următoare ce amintește de motivul și semnificația biblică a visului, este absolut necesară hermeneutica teologică și realistă ortodoxă a textului ce relatează aceste evenimente așa cum le găsim la Eusebiu de Cezareea. Acesta relatează minunea de care s-a învrednicit Împăratul Constantin înainte de lupta de la podul Milvius și pe care împăratul i-a dezvăluit-o la 25 de ani de la data acesteia. Astfel, descrie Eusebiu de Cezareea, „cam pe la ceasurile amiezii, când ziua începea să scadă, zicea Constantin că a văzut cu ochii săi chiar pe cer, străjuind deasupra soarelui, semnul mărturisitor de biruință al unei cruci întocmite din lumină și că odată cu ea se putuse desluși un scris glăsuind: *Să biruiești întru aceasta*; după care, la vederea unei asemenea priveliști, fuseseră cuprinși de uimire și el și întreaga oaste (care, cum mășăluia el pe drum, venea pe urmele sale, și de aceea asistase și ea la minune). Această viziune (traducerea românească cu termenul de *arătare* e mai largă și de aceea prefer termenul de *viziune* sau *vedere*, n. p.), povestea Constantin că-l descumpănise, neputându-i el pricepe tâlcul. Or, tot cugetând la ea și adâncindu-se el în gânduri, iată că s-a lăsat noaptea fără să prindă el de veste. Și, dormind el, i s-a arătat Hristosul lui Dumnezeu cu semnul văzut mai înainte pe cer, poruncindu-i să închipuie la rândul său ce i se arătase sus în cer, spre a se pune sub ocrotirea lui în luptele pe care avea să le poarte cu dușmanul. În zori, trezindu-se, le împărtășise și prietenilor săi taina; după care chemase la sine meșteri în prelucrarea aurului și a nestematelor, se așezase el însuși în mijlocul lor și le zugrăvise cam cum putea să arate acest semn, dându-le poruncă să-l întocmească și ei la rândul lor așa, din aur și din pietre

scumpe”¹⁰. S-a realizat astfel arma prevăzută și cu *labarum*, crucea în forma literei X, în care este înscrisă litera P, semn care va apărea și pe moneda emisă de către Constantin cel Mare.

O înțelegere teologică creștină a minunii este absolut necesară pentru că această viziune este un act de iubire divină față de împărat care s-a schimbat, s-a convertit real la Hristos, așa cum lasă să se înțeleagă textele ce relatează despre viața sa. Totodată, ca împărat, el recapitulează în sine pe supușii săi prin ceea ce conceptual se definește ca persoană corporativă, în același sens în care noi suntem recapitulați, cuprinși real în Hristos, Împăratul ceresc, față de care el, crescut în tradiția creștină a familiei, dar bucurându-se și etalând strălucirea de împărat roman, s-a apropiat neîncetat pe tot parcursul vieții. În mintea sa stăruia cu siguranță amintirea nenumăraților crucificați din imperiu care trebuiau să suporte acest supliciu ca pedeapsă capitală pentru lipsa lor de consens cu politica imperiului așa cum și Hristos S-a făcut pentru noi blestemul de pe Cruce ca să ne răscumpere și să ne facă fii ai lui Dumnezeu. Cu siguranță, vederea instantanee, neașteptată și surprinzătoare a semnelor biruinței lui Hristos asupra păcatului și morții l-a făcut pe împărat să reflecteze la Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, până la ceea ce biograful său definește „pecetea nemuririi”¹¹ adică primirea Tainei Botezului, a Mirungerii și a Euharistiei, condiția sacramentală a omului, înainte de trecerea la cele veșnice. Prin vederea Crucii, Constantin cel Mare primește evidența obiectivă a Revelației divine și evenimentul central al acesteia, Întruparea, moartea pe Cruce și Învierea lui Hristos pentru Israelul cel nou, Biserica, cea căreia el îi va conferi libertatea de manifestare publică, noul sens de a fi al lumii în comuniunea iubirii trinitare, după Cincizecime. Așa cum subliniază părintele Stăniloae, și în această perspectivă este de înțeles chemarea la credința creștină a împăratului Constantin, „persoana divină revelată implică în ea evidența, dar nu se impune fără credință. Căci contactul cu Persoana supremă sau cu Adevărul suprem nu poate

10. Eusebiu de Cezareea, *Scrieri, partea a doua, Viața lui Constantin cel Mare*, col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 14, studiu introductiv de prof. dr. Emilian Popescu, traducere și note de Radu Alexandrescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 76-77.

11. *Ibidem*, p. 183.

avea loc fără deschiderea liberă față de ea. Evidența ei este un fapt care se descoperă acceptării libere sau credinței. Persoana e aproape și e departe; ea își deschide tezaurul ei interior și se face cunoscută sau nu și-l deschide și rămâne ascunsă. Dar ea i se deschide numai celui ce i se deschide. Adevărul credinței creștine e tezaurul Persoanei supreme, pe care ea îl deschide celui ce I se deschide prin credință. Deschiderea aceasta înseamnă opțiunea liberă pentru ceea ce eu accept să socotesc ca adevărat. Credința e întemeiată pe Revelație, dar Revelația nu are loc fără credință¹². În acest binom ontologic și în această axiomă dialogică și existențială pe care geniul teologului citat o redă magnific trebuie să vedem și realitatea subiectivă a vieții spirituale a împăratului creștin în convertirea graduală la Hristos, Împăratul Împăraților.

Teze occidentale tributare unei politici autonome, machiavelice, fără raportare la Hristos, pentru a justifica poziții ateologice sau expansioniste și seculariste care susțin că împăratul Constantin ar fi dat libertate creștinismului doar ca prin aceasta să cucerească, să unifice și să reconstruiască politic Imperiul Roman, el fiind doar „versiunea creștină a lui Dioclețian”¹³ sunt paralele subiectului, problematicii, dovedind lipsă totală de viziune teologică.

2. Hermeneutica actuală și o posibilă înțelegere teologică a vederii Crucii de către Sfântul Constantin cel Mare

Constantin cel Mare este un convertit la Hristos prin venirea lui Hristos la el prin arătarea semnelui Sfintei Cruci, o convertire ce poate

12. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 74.

13. Stephen B. Bevans, *An Introduction to Theology in Global Perspective*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2011, p. 219; Diarmaid MacCulloch, *Istoria creștinismului. Primii 300 de ani*, traducere de Cornelia Dumitru și Mihai Silviu Chirilă, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 181-190; Dale T. Irvin, Scott W. Sunquist, *History of the World Christian Movement, volume I: Early Christianity to 1453*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2011, p. 160-165; Jean Meyendorff, *Unité de l'Empire et divisions des chrétiens*, traduction de l'anglais par Françoise Lhoest, Cerf, Paris, 1993, p. 20-21; A. A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin*, traducere și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazăru, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 91-98.

fi justificată prin gândirea și faptele lui ulterioare evenimentului, așa cum sunt acestea relatate de biograful său sau alte documente istorice. Convertirea este un răspuns uman la Revelația lui Dumnezeu care nu înseamnă doar o sumă de cunoștințe abstracte puse la dispoziția omului credincios în ceea ce se numește generic istoria mântuirii, ci înseamnă, mai mult, relație și comuniune a Sa cu omul, cu poporul Său. De aici și dimensiunea subiectivă, vie și existențială a Revelației divine, un adevăr pe care părintele Stăniloae l-a înțeles și l-a exprimat exact în scriitura sa. Astfel, criticând unele poziții teologice occidentale reducționiste și deviate de la adevărul Revelației, el afirmă că aceasta nu înseamnă doar „o simplă comunicare de învățături, ci o stare continuă, nouă a omului prin apropierea de Dumnezeu. Revelația în Hristos e o stare nouă a umanității asumate de Fiul lui Dumnezeu, iar Revelația vieții viitoare e o stare asemănătoare cu cea a lui Hristos-Omul în toți cei ce vor crede. Prin aceasta se arată că Revelația creștină e dată într-o persoană, în persoana divino-umană a lui Hristos, că e efectul actelor Fiului lui Dumnezeu de întrupare în om, de răstignire, înviere și înălțare ca om, de trimitere a Duhului Său în lume”¹⁴.

Totodată, așa cum afirmă din nou părintele Dumitru Stăniloae, dintr-o perspectivă gnoseologică greacă, referitor la modul, la imaginea prin care Dumnezeu Se comunică pe Sine omului și prin aceasta implicit actualizează prezența Sa iubitoare și mântuitoare, în cazul de față vederea Crucii lui Hristos, aceasta apare „inevitabil la punctul de întâlnire dintre spirit și forma văzută; imaginea nu este decât forma de apariție a spiritului, printr-o formă văzută. Omul fiind el însuși spirit întrupat, nu poate sesiza și exprima spiritul în puritatea lui, ci numai prin ecranul unei forme văzute. Spiritul uman însuși este concrescut cu un asemenea ecran și este într-o legătură indisolubilă cu toată lumea de forme vizibile prin care cunoaște și exprimă cunoașterea și reflexiunea sa”¹⁵.

---

14. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*, în „Ortodoxia”, nr. 3, 1968, p. 357.

15. *Ibidem*, p. 362. Este sesizabilă în acest text influența epistemologiei grecești, a dimensiunii cognitive a imaginii, implicit a omului care ontologic are o anumită cunoștință religioasă, o idee despre divinitate, o percepție și o vedere a ei datorită însăși structurii sale prin actul creator divin, obturată, din nefericire, de păcatul care a

Tot el definește imaginea, icoana și în perspectiva Revelației în două moduri, o veritabilă teognosie creștină. El se referă la imaginea, icoana ontologică, consistentă, cu referință exactă, expresă și directă la Hristos cel întrupat și înviat, „chipul ipostasului Tatălui: «*Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl*» (Ioan 14, 9; Evrei 1, 3) și imaginea profetică¹⁶, fără o realitate divină deplină în ea, specifică Vechiului Testament. Acest model poate fi extins și la viața Bisericii unde prin Duhul Sfânt, așa cum confirmă din abundență narativul aghiografic, o veritabilă carte a Bisericii, a sfinților Bisericii cerești, Dumnezeu Se face cunoscut omului prin semne și minuni atunci când este necesar și, mai ales, în situații critice sau de precizare a unei misiuni pentru Biserica Sa. Atunci El își arată prezența Sa iubitoare și lucrarea Sa permanentă sau cum spune tot părintele Stăniloae, în „împrejurările concrete ale vieții“, și la acest model putem cu siguranță încadra și

---

pervertit starea naturală primordială bună a acestuia. În acest sens, așa cum afirma S. D. Philaretos, ideea presupune faptul de „a vedea, a privi, a percepe ceva ca existent în minte, în spirit... O idee în minte e ca lumina în ochi. Ideea e o imagine a ființei, e adevărul ei, când imaginea în mintea mea prezintă o pictură fidelă și exactă a ființei în cauză... Ca să învățăm adevărul unei idei, care e ființa prezentă în spiritul nostru, e necesar să-l comparăm cu ființa care e reprezentată în spiritul nostru. De aceea,

1) orice idee în spiritul nostru este imagine a ființei, a unei realități și este o legătură, un nexus al spiritului cognitiv cu obiectul cunoscut, existența ființei în cauză fiind dată ca sigură, văzând că ea este revelată ființei noastre;

2) măsura, standardul fiecărei idei e ființa care e reprezentată în mintea noastră, în timp ce măsura cunoașterii de către noi a ființei e ideea noastră de ființă;

3) nu putem avea ideea a ceva ce nu e ființă, ci putem avea ideea numai ale ființelor reale. Cunoașterea este produsul ideii care e produsul ființei. Cunoașterea fără o minte care cunoaște este imposibilă. O idee se naște la contactul minții cognitive cu obiectul cunoscut“. Aplicarea acestui model gnoseologic, ce de altfel explică și predilecția teologiei patristice grecești pentru minte, icoană, cu accentuarea teologiei palamite a energiilor divine veșnice necreate distincte de ființa divină, dar inseparabile de aceasta, ceea ce și reduce riscul ontologismului, la vederi minunate în anumite cazuri din istoria Bisericii inclusiv al vederii Crucii de către Constantin cel Mare, al viziunilor marianice și a luminii necreate, este ceva natural acolo unde Dumnezeu voiește să se facă cunoscut. A se vedea în acest sens și N. Matsoukas, *Introducere în gnoseologia teologică*, traducere de Maricel Popa, Editura Bizantină, București, 1997, p. 62, care afirmă că cunoașterea este participare la realitatea absolută, ultimă, și Yves Chiron, *Anchetă asupra aparițiilor Fecioarei Maria*, traducere din limba franceză de Dorina Oprea, Editura Philobia, București, 2012.

16. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Revelația prin acte...*, p. 362, 364.

viziunea Sfântului Constantin sau cele descrise în viețile sfinților din antichitatea creștină până astăzi, pentru că Dumnezeu se face cunoscut omului în moduri multiple și minunate cu efecte transfiguratoare și îndumnezeitoare în viața celor interpelați direct de către El.¹⁷ Putem plasa și minunile vederii Sfintei Cruci în acest context al descoperirii lui Dumnezeu omului direct în viața Sa, o perspectivă profetică în sens de credință puternică cu mandat divin, cu o dimensiune reală de obiectivitate în sens de referință directă la Cel răstignit și mântuirea lumii prin jertfa Sa, dar și de dimensiune subiectivă în care este modelată, plasticizată și configurată în cel în cauză imaginea, evenimentul unic mântuitor, Crucea Golgotei, pentru a-l încredința de prezența Sa, iubirea și ajutorul divin pentru parcursul său creștin misionar-mărturisitor cu pondere pentru viața comunitară, așa cum a fost prin excelență cazul Sfântului Constantin cel Mare. De aceea, Crucea, în rugăciunile și cultul ortodox este venerată și ne închinăm ei ca unei persoane pentru că este atât de împletită și inseparabilă de Hristos care S-a revelat deplin în jertfa Sa de pe ea în care ne-a și cuprins obiectiv pe toți: „Te lăudăm ca pe un însuflețit...”, pentru că este „podoaba adevărului”, adică Hristos Adevărul în Sine (*Acatistul Sfintei Cruci*), temei al teologiei ca vedere a Celui spre care suntem îndemnați de Sfântul Pavel să privim, în calitate de început și plinire a credinței (Evrei 12, 2). În această perspectivă putem apela și la motivul, modelul a ceea ce P. Ricoeur, și cu el o întregă tradiție filosofică de fenomenologie religioasă, definește drept *figura*, *chipul* originar și prioritatea acestuia asupra conștiinței de sine a omului, în funcție de care se reconfigurează în existența sa ca subiect religios.¹⁸ De aceea, aplicând la semnul crucii categoriile filosofico-hermeneutice moderne, putem spune că, în acest eveniment spiritual central din viața împăratului, Dumnezeu a venit la el, l-a in-

17. Idem, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, p. 139-140.

18. *Introduction à l'étude de la théologie* sous la direction de Joseph Doré, Desclée, Paris, 1991, p. 471, capitolul *La philosophie de la religion devant le fait chrétien* de Jean Greisch; Martir, *Caietele Preacuviosului Părinte Daniil de la Rarău* (Sandu Tudor) *Taina Sfintei Cruci*, Editura Christiana, București, 2001. Pentru Sandu Tudor Crucea este expresia înțelepciunii divine ca Revelație a Treimii, grăire a Logosului și acțiune, lucrare a Lui, p. 137, 145. Pr. Gheorghe Petraru, *Teologie fundamentală și misionară. Ecumenism*, p. 48.

clus în planul Său divin pentru lume, într-o relație de „incluere reciprocă“, dincolo de proiectele și acțiunile umane, oferindu-i orizontul realității transcendente ce trezește pe om spre dimensiunea profundă a ființei sale. Ceea ce este comunicat împăratului în chipul crucii este în realitate proiecția divină a lumii și orizontul la a cărui constituire este chemat și acesta, ordinea lumii cu structura ei de conducere politico-militară.¹⁹ Sensul acestui eveniment este ca persoana vizată, respectiv împăratul, să-și însușească, să-și asume noua chemare, convocare la referința dată, respectiv evenimentul central mântuitor al lumii în evenimentul răstignirii, morții și învierii lui Hristos, unul transistoric, divin, simbolul și realitatea istorică a Crucii conducând gândirea sa și spre Revelația cuprinsă în Scriptură și spre discursul teologic ca interpretare a acesteia și ca experiență personală de viață creștină, dar și acțiune pentru promovarea Bisericii, așezământul divino-uman al vieții cu Dumnezeu și în Dumnezeu. În acest sens, se poate aplica conceptul lui Ricoeur de „subiect capabil“ pentru acest eveniment minunat din viața împăratului, în sensul de a primi, a reflecta și a acționa în funcție de solicitarea și mesajul divin real, istoric dintr-o „ontologie a disproporțiilor“²⁰ dacă luăm în considerare nivelele de realitate implicate, respectiv cel al realității divine, absolute și al realității umane din tragica, de cele mai multe ori, istorie limitată ce se izbăvește doar ca Împărăție a lui Dumnezeu în iubire și libertate. De asemenea, evenimentul poate fi abordat real în schema teologică triadică următoare:

a) a chenozei, pogorământului, iconomieii divine în formă personală, dinamică, istorică, prin Hristos care în semnul Crucii vine la om, într-un mod *imediat și direct*;

b) evenimentul este o întâlnire reală, experiențată, printr-o *mediere figurativă și reală*, Crucea lui Hristos ce se leagă organic de Persoana și opera Sa de răscumpărare a omenirii din păcat și moarte, cu referință clară și evidentă la evenimentul revelațional absolut hristic, chiar

19. Paul Ricoeur, *L'herméneutique biblique*, Présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Cerf, Paris, 2005, p. 36-37.

20. Jean Greisch, *Le buisson ardent et les lumières de la raison. L'invention de la philosophie de la religion, Tome III, Vers une paradigme herméneutique*, Cerf, Paris, 2004, p 874, 746.

dacă, la început, atitudinea receptorului este una interogatorie și în cutremur existențial după modelul biblic;

c) atitudinea ulterioară a receptorului este una de *conceptualizare* în sensul de decriptare și clarificare rațională a mesajului încifrat, de explicație și înțelegere, de descoperit în lectura biblică și meditația teologică, în rugăciune și discurs, în acțiune caritativă și de restituție a ceea ce a fost luat cu silnicie în plan civil, comunitar, de coordonare a politicii imperiale spre *pax christiana*, ca dar al lui Hristos, inclusiv prin primul Sinod ecumenic prin dialectica ontologiei și epistemologiei, a „raționalității naratologice și a inteligenței narative”.²¹

Ce constatăm din atitudinea împăratului Constantin după acest eveniment minunat din viața sa? Pentru a înțelege cât mai exact cele ce au urmat în viața sa, trebuie să ne aplecăm atent spre scrisul lui Eusebiu, în logica primatului textului asupra interpretării, a primatului ființei asupra subiectului cugetător în logica opusă cartezianismului, a ceea ce se numește astăzi „spirala hermeneutică” cu dimensiunea ei constructivistă subiectiv și comunitar, în sens de înțelegere și interpretare, anume că parabola îl interpretează pe interpret și nu interpretul parabola.²² De fapt, dincolo de retorica greacă, specifică vremii și de ce nu, uneori și a discursului teologic patristic, mai mult ca în vremea noastră cu exactitățile ei lingvistice și terminologice în siajul unei anumite filosofii și gândiri, scrisul lui Eusebiu de Cezareea reflectă real convertirea la Hristos a marelui și alesului împărat, așa cum, de altfel, este redat acest adevăr și de imnologia ortodoxă cu dimensiunea ei doxastico-doxologică, o dimensiune de altfel specifică și inerentă limbajului uman în ceea ce are el mai specific și mai profund, pentru că este articulat ființei care este esențial iubire (I Ioan 4, 8).²³

Mai întâi, putem vorbi de ceea ce se numește tehnic cunoașterea propozițională, un discurs filosofic, metafizic despre Dumnezeu și cu-

---

21. *Ibidem*, p. 741; Idem, *Paul Ricoeur. L'itinérance du sens*, Editions Millon, Grenoble, p. 417; André Léonard, *Foi et philosophies. Guide pour un discernement chrétien*, Editions Lessius, Bruxelles, 1991, p. 236.

22. Anthony C. Thiselton, *Hermeneutics. An Introduction*, Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Cambridge U. K., 2009, p. 53.

23. Nicholas Wolterstorff, *Divine Discourse*, Cambridge University Press, 1995, p. 54-56.

noașterea filială²⁴, contextualizarea de sine în istoria mântuirii și experiența de fiu al lui Dumnezeu, în condiția eclesială, singurul mod de a fi realmente cu Dumnezeu în condiția post-pascală, de după Cincizecime a umanității.

Această descoperire a lui Dumnezeu omului în orizont post-pascal, eclesial este dincolo de aspectul de adevăr ca transcendență ce caracterizează curentele platonice de gândire, de adevărul ca istoricitate a modernității sau de adevărul ca interioritate a existențialismului în general, fiind relație, comuniune, dialog real și personal dintre Dumnezeu, Persoana absolută și omul, persoană, nu doar cu o anume intenționalitate spre divin în sens husserlian, ci și, efectiv și real, cu vocația divinului în perspectiva fenomenologiei franceze actuale pentru care în Hristos nu mai putem vorbi, doar kantian, despre *lucrul în sine*, ci de fenomenalizarea divinului în sens de Revelație; Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă.²⁵ Dumnezeu vine prin semnul Crucii la Constantin deodată, neașteptat, surprinzător, ca în orice Revelație vete-ro-testamentară sau în venirea și simțirea iubirii dumnezeiești, devenind mai inteligibil și mai prezent minții și inimii, de fapt, oferindu-Se pe Sine cu iubirea Sa totală și divină omului. Dumnezeu prin Hristos și arătarea Sf. Cruci alege, ca oarecând pe Apostoli, pentru a-i încredința un mandat și împăratului Constantin. El nu va trata cu indiferență și lipsă de implicare acest eveniment, ci așa cum arată biograful său, el s-a consultat cu sfetnicii săi, cu teologi și preoți creștini. Astfel, „tulburat de viziunea avută și nemaisocotind cu cale să se închine altui Dumnezeu decât Celui ce i se arătase, a chemat Constantin la sine pe inițiații în învățăturile Lui, pe care i-a întrebat ce fel de Dumnezeu era acela și care ar putea fi tâlcul arătării semnului văzut de el. Ei i-au răspuns că acela era (Însuși) Dumnezeu, Fiul Unul-Născut al singurului Dumnezeu, și că semnul era simbolul văzut al nemuririi și însemnul

24. Paul K. Moser, *The Evidence for God. Religious Knowledge Reexamined*, Cambridge University Press, 2010, p. 210; Gerard Siegwald, *Dogmatique de la catholicité evangelique* (pentru teologul francez există cunoașterea ontologică, generală, și cunoașterea biblico-dogmatică a Bisericii și a creștinului); J. P. Moreland, William Lane Craig, *Philosophical Foundations for a Christian Worldview*, IVP Academic, p. 73.

25. Jean-Luc Marion, *Fiind dat. O fenomenologie a donației*, traducere Maria-Cornelia și Ioan Ică jr. Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 376-380.

triumfal al biruinței pe care El o avusese asupra morții, într-o vreme când sălășluise în treacăt pe pământ. După aceea l-au mai învățat ei arătându-i care fusese pricina acestei veniri (pe pământ) și chipul anume în care se petrecuse iconomia Lui față de oameni... Pe de altă parte, dumnezeiasca arătare (vedere, n.p.), pe care într-un chip atât de neobișnuit o putuse vedea el chiar cu ochii săi, îl umplea de uimire. Și comparând el cereasca viziune cu tâlcuirea cuprinsă în învățătura lor, se întărea în gândurile lui, din ce în ce mai încredințat că Însuși Dumnezeu îl adusese la cunoașterea ei. Drept aceea a și cerut Constantin să cerceteze Sfintele Scripturi, iar dintre preoții lui Dumnezeu și-a făcut sfinctnici, adăugând că Dumnezeu cel văzut de el se cerea slujit cu toată osârdia²⁶. Efectul acestei convertiri este atitudinea față de Biserica lui Hristos, față de creștini, unitatea Bisericii și Sinodul de la Niceea din 325, decretarea zilei de duminică zi de odihnă în imperiu, restituirea proprietăților, copii ale Scripturii, zidirea de lăcașuri de cult creștine, mai ales la Ierusalim, și altele care nu se înscriu în iconomia studiului de față ce are ca scop evidențierea minunii. De altfel, el devine și un propovăduitor, un apostol al credinței creștine, printre ostașii săi, dar și la cancelaria imperială unde predica celor din anturajul său, fapt ce, cu siguranță, îi contraria pe necreștini; „Așa a ajuns împăratul învățătorul de viață religioasă al oștirii sale, înălțând cu ea rugăciuni pline de fervoare și inspirate potrivit dumnezeieștilor predanii, adică înălțându-și brațele spre cer, iar privirile cugetului și mai sus, spre Împăratul cel mai presus de ceruri, chemându-L în rugăciunile sale drept dătătorul său de biruință, Mântuitorul, Straja și ajutorul Său... el nu s-a dat în lături să se închine Mântuitorului său în chiar lăuntru palatului, săvârșind prin rugăciune dumnezeieștile pravile²⁷.

Descrierea acestei minuni se înscrie în logica Revelației și a credinței în Dumnezeu care îl cheamă pe om la comuniunea cu El în Hristos întru libertate și iubire. Astfel, Hristos Însuși poate multiplica semnele și minunile pentru cei aleși ai Săi în sensul de a le încredința din taina Sa și a-i face să crească în vocația și responsabilitatea lor misionară și mărturisitoare pentru lumea chemată să fie Biserica lui

26. Eusebiu de Cezareea, *op. cit.*, p. 77-78.

27. *Ibidem*, p. 186, 198, 212.

Dumnezeu, semn și pregustare a Împărăției veacului viitor. În acest sens, chemarea, convertirea și misiunea creștină a Sfântului Constantin se încadrează perfect, ontologic și fenomenologic în hermeneutica teologică actuală referitoare la planul divin pentru cel chemat la apostolat în sens larg. Preluând grila interpretativă a arhimandritului Sofronie, mai generală și spiritualistă, putem afirma cu convingere că „percepția Ființei supranaturale ne este comunicată” și Hristos este „măsura tuturor lucrurilor”²⁸, Hristos Care S-a arătat prin semnul Crucii, pentru a-L cunoaște și iubi nu după măsura iubirii Lui divine, ci a noastră umană potențată și desăvârșită de El. Teologul N. Dunas ne oferă un tablou mai analitic în ceea ce privește cunoașterea din vederea semnului divin și actul de credință determinat de această minune. Astfel, teologul catolic vede în actul credinței un dar de la Dumnezeu care aduce sens într-o lume a nonsensului, închisă în obscuritatea ei, credință prin care suntem învățați de Dumnezeu spre o lectură și o înțelegere profetică a realului, o credință ce presupune și implică obiectivitate și atrage densitate doctrinară și intelectualitate, prin reflecție și contemplație, apoi fermitate subiectivă în afirmarea ei personală și publică, comunitară, dogmă și mistică pentru evanghelizarea lumii cu pasiune și angajare totală în slujba lui Hristos Cel ce S-a arătat.²⁹ Pentru Sfântul Constantin minunea vederii Crucii lui Hristos a fost ceva evident³⁰ care a marcat personalitatea sa și a făcut din el un apostol al Bisericii în sensul că împăratul însuși a fost chemat direct de Hristos la credință, mărturie, misiune creștină, ceea ce el a manifestat deplin prin viața și acțiunile sale ulterioare. O evidență subiectivă a credinței ca dar divin ce se manifestă obiectiv și invită la reflecție și lucrare în contemporaneitate pentru credinciosul creștin la orice nivel din ierarhia societății.

28. Archimandrite Sophrony (Sakharov), *We shall see Him as He is*, St. Herman of Alaska Brotherhood, Platina, California, 2006, p. 163, 164, 194-195, 207.

29. Nicolas Dunas, *Connaissance de foi*, Cerf, Paris, 1963, p. 17-44; *Dictionnaire de Théologie fondamentale*, sous la direction de Réne Latourelle et Rino Fisichella, Bellarmin, Cerf, Montreal, Paris, 1992, p. 1135.

30. Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2000, p. 102.